

Ο CHARLES BRINSLEY SHERIDAN (1796-1844) ήταν γιος του περίφημου θεατρικού συγγραφέα και δεινού πολιτικού Richard Brinsley Butler Sheridan, στενού φίλου του λόρδου Μπάιρον. Οι κλασικές σπουδές που ο νεαρός Charles Sheridan έκανε στο Καίμπριτζ, στο Κολλέγιο της Αγίας Τριάδας όπου είχε φοιτήσει και ο Μπάιρον, συνετέλεσαν στη διαμόρφωση φιλελληνικής στάσης κατά τη διάρκεια της Επανάστασης του 1821. Πολύ ενωρίς, το 1822, δημοσίευσε στο Λονδίνο τη μελέτη *Thoughts on the Greek Revolution* [Σκέψεις πάνω στην Ελληνική Επανάσταση], όπου, με λογικά και εύστοχα επιχειρήματα, αντέκρουε την ασάλευτη θέση του άγγλου υπουργού Εξωτερικών λόρδου Castlereagh ότι η δημιουργία ανεξάρτητου Ελληνικού Κράτους θα ενθάρρυνε τις βλέψεις της Ρωσίας σε εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η μελέτη αυτή επαινέθηκε από έναν εμβριθή σχολιαστή στο περιοδικό *The Monthly Magazine* του Λονδίνου και το 1823 ο Sheridan έγινε μέλος της νεοσύστατης φιλολογικής υποεπιτροπής της Ελληνικής Επιτροπής του Λονδίνου, η οποία ανέλαβε να οργανώσει καλύτερα την προπαγάνδα υπέρ των ελληνικών ζητημάτων.

Μόλις κυκλοφόρησε στο Παρίσι ο δεύτερος τόμος των *Δημοτικών τραγουδιών* του C. Faurel —στον οποίο περιέχονταν και το ελληνικό κείμενο του *Ύμνου εις την Ελευθερίαν* του Σολωμού με τη γαλλική μετάφρασή του από τον Stanislas Julien— ο Sheridan έγραψε μια ενθουσιώδη κριτική, συστήνοντας μάλιστα τη μετάφραση του τόμου στα αγγλικά, με το επιχείρημα ότι η αγγλική μετάφραση θα προσέφερε μεγάλη υπηρεσία στην αγωνιζόμενη Ελλάδα αλλά και, γενικότερα, στη λογοτεχνία. Το έργο της μετάφρασης το ανέλαβε τελικά ο ίδιος και η αγγλική εκδοχή του Faurel κυκλοφόρησε μέσα στο 1825, με τον τίτλο *The Songs of Greece from the Romaic Text*. *Romaic* ήταν τότε η ονομασία της νέας ελληνικής γλώσσας, όπως βλέπουμε στα γραπτά και του Μπάιρον και πολλών άλλων αγγλόφωνων συγγραφέων της εποχής.

Μεταφράζοντας τον *Ύμνο εις την Ελευθερίαν* του Σολωμού ο Sheridan του δίνει τον τίτλο *Dithyrambics to Liberty*. Αυτός ο αρκετά αλλαγμένος τίτλος —που αναπαρά-

γει προφανώς τον τίτλο της γαλλικής μετάφρασης του ποιήματος από τον Julien (*Dithyrambe sur la Liberté*)— μπορεί να εκληφθεί ως μια πρώτη ένδειξη της ελευθερίας ή και της αυθαιρεσίας που χαρακτηρίζει την αγγλική απόδοση του Sheridan και την καθιστά περισσότερο παράφραση ή διασκευή ή απομίμηση παρά μετάφραση.

Πράγματι, παρά τη ρητά δηλωμένη γενικότερη πρόθεση του Sheridan να κάνει μια «πιστή και ακριβολογημένη» μετάφραση, η πρόθεση αυτή φαίνεται να εξαντλείται στο γεγονός ότι η μετάφραση είναι έμμετρη, τηρεί τις ζευγαρωτές ομοιοκαταληξίες του πρωτοτύπου, καθώς και τον γοργό εναλλασσόμενο ρυθμό των τετραστίχων του χωρίς μετρικές χασμωδίες σε γενικές γραμμές. Γνωρίζουμε ότι ο Σολωμός δυσареστήθηκε όταν είδε το κείμενο του Sheridan και τον κατέκρινε δριμύτατα για την απιστία του. Έχω όμως την εντύπωση ότι η οργή του εθνικού μας ποιητή προκλήθηκε ίσως από την εντύπωση που δίνει η αγγλική ελεύθερη απόδοση, δηλαδή ότι πρόκειται για ένα «βελτιωμένο» έργο, πλουσιότερο σε εκφραστικά μέσα, με προσθήκες λέξεων και αποχρώσεων, που επιχειρούν να «εξωραΐσουν» το πρωτότυπο.

Σχολιάζοντας το πρώτο ήδη τετράστιχο στην απόδοση του Sheridan, οφείλω καταρχάς να τονίσω τις αρχαϊκές λέξεις *thee, glaive, thou, και gazest*, που μπορεί βέβαια να αποτελούσαν μέρος της παραδοσιακής ποιητικής έκφρασης στην αγγλική γλώσσα της εποχής, οπωσδήποτε όμως είναι πλησιέστερες στις λόγιες *υμάς, οράς, φάσανο*, παρά στην απέριτη δημώδη του Σολωμού, η οποία, έτσι, «ξαναφορτώνεται» με στοιχεία που ο ποιητής προσπάθησε συνειδητά να αφαιρέσει.

Στη δεύτερη στροφή, ο Sheridan μετατρέπει τα *κόκαλα των Ελλήνων* σε «στάχτες της πατρίδας μας» και προσθέτει τα επίθετα *Spartan και Tyrtæan*, το ουσιαστικό *lyte* και τη φράση *sacred fire*, προσπαθώντας να αναπληρώσει την παράλειψη του σολωμικού και σαν πρώτα ανδρειωμένη, το οποίο έχει τεράστια ιστορική σημασία, αφού συσχετίζει τον αρχαίο με τον Νέο Ελληνισμό.

Η πασίγνωστη και συναρπαστική στροφή 15, με την οποία ο Σολωμός απαντά έμμεσα στα παράπονα του Μπαίρον για ελληνική αδράνεια, δουλοπρέπεια ή δειλία, μετατρέπεται («βελτιώνεται») από τον ενθουσιώδη Sheridan ως εξής: «τώρα οι γιοι σου, αψηφώντας τον κίνδυνο,/χτυπούν κάτω από τον ουρανό της πατρίδας τους,/και δυσπιστώντας προς κάθε ξένο,/ορκίζονται να ελευθερωθούν μόνοι τους, ή να πεθάνουν!». Δεν είναι άσχημα αυτά τα λόγια, ούτε πολύ μακριά από το πνεύμα ενός πατριώτη ποιητή όπως ο Σολωμός. Δεν έχουν όμως και πολύ σχέση με την απλή και υπερήφανη δήλωση του ζακυνθίου βάρδου:

Ναι· αλλά τώρα αντιπαλεύει
Κάθε τέκνο σου με ορμή,
Που ακατάπανστα γυρεύει
Ή την νίκη, ή την θανή.

η οποία, στη δική μου μετάφραση, αποδίδεται ως εξής:

Yes, but your sons, your offspring
Now fight with all their breath
And unceasingly are seeking
Either victory or death.

Σε γενικές γραμμές οι υπόλοιπες μεταφράσεις του *Ύμνου* στην αγγλική επιχειρούν να είναι πολύ πιστότερες στο νόημα και φιλότιμα προσεγγίζουν τον μελωδικό ρυθμό, τη στιχουργική μορφή και όλα τα στιχουργικά δεδομένα του πρωτοτύπου. Θα πρέπει όμως να τονίσουμε προς υπεράσπιση του Charles Brinsley Sheridan ότι οι αδυναμίες της απόδοσής του οφείλονται στον ειλικρινή ενθουσιασμό και τη νεανική ορμή του να συνεισφέρει σε έναν ιερό σκοπό —υπήρξε θερμός και άδολος φιλέλληνας και πραγματικά ποθούσε την απελευθέρωση του ελληνικού έθνους— χωρίς να πολυσκεφτεί ότι δεν εγνώριζε τα «ρωμαίικα», όπως τα εγνώριζε ο Μπαίρον, και δεν είχε ζήσει ανάμεσα σε «Ρωμιούς». Ο φιλελληνισμός του θα τον έστελνε για προσκύνημα στην Ελλάδα πολύ αργότερα, μετά την παύση των πολεμικών επιχειρήσεων. Παρά ταύτα, η μετάφραση του *Ύμνου* έκανε γνωστό τον Σολωμό σε μεγάλο αριθμό Άγγλων και αποτέλεσε πολύ καλή προπαγάνδα υπέρ του ελληνικού αγώνα.

ΜΑΡΙΟΣ ΒΥΡΩΝ ΡΑΪΖΗΣ